

**ПОСТАТЬ В ІСТОРІЇ. УКРАЇНЦІ В ЛИТВІ, ЛИТОВЦІ
В УКРАЇНІ: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ В ГРОМАДСЬКОМУ
ЖИТТІ. КУЛЬТУРНО-ТУРИСТСЬКИЙ ПРОЄКТ
«ШЛЯХ ГЕДИМІНОВИЧІВ»: ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ /
ASMENYBĖ ISTORIJOJE. UKRAINIEČIAI LIETUVOJE,
LIETUVIAI UKRAINOJE: ĮPRASTI IR KITOKIE VIEŠAJAME
GYVENIME. KULTŪROS IR TURIZMO PROJEKTAS
„GEDIMINAIČIŲ KELIAS“: ĮGYVENDINIMO BŪDAI**

Юзич Іван

ГРОМАДА УКРАЇНЦІВ ЛИТВІ. ЯК ВСЕ ПОЧИНАЛОСЬ

Громада українців Литви (ГУЛ) на зламі 1980-90-х років була доволі своєрідним явищем. При відносно невеликій кількості українського населення у Литві та її столиці [1] вона виявилась найпомітнішою [2] з-поміж аналогічних громадських утворень українців. Зокрема, Громаді, яка структурно визначила себе конфедерацією шести осередків [3], вдалося уникнути розколів. І в Києві, де стежили за діяльністю діаспорних об'єднань українців, ГУЛ незмінно відзначали серед кращих.

...До Литви я, 26-річний інженер-програміст зі Львова, потрапив, завдяки одруженню, восени 1986 року. Це був час стрімких політичних змін. І нових та цікавих знайомств. Зокрема, я познайомився з поетом і перекладачем із Львівщини Миколою Становичем, який навчався у Вільнюському університеті. Саме він першим приніс звістку про заснування 3 червня 1988 року «Саюдіса» – Литовського руху за перебудову.

А у жовтні, після установчого з'їзду «Саюдіса» – знайомство з Василем Капканом, також програмістом, який переїхав до Литви завдяки одруженню на литовці. Саме Капкан запропонував створити українську організацію. Він же, під псевдонімом «Василь Пастка», надрукував у

інформаційному бюлетені «Саюдіса» коротеньку замітку, в кінці якої зазначив свій телефон і закликав українців Литви об'єднуватись.

Тож в один із найближчих вечорів, у когось на роботі, зібралися ті, хто перейнявся ідеєю товариства – десятки зо два чоловік. Перші сходини пройшли з піднесенням, у взаємопредставленні і обговоренні планів.

Згідно з чинним у Литовській РСР законодавством для реєстрації громадського об'єднання необхідна була заява від щонайменше семи осіб. Така сімка, що мала підготувати документи, виділилася з-поміж присутніх спонтанно. Окрім Капкана, Становича і мене, це Сергій Бекарюк, Віктор та Олена Зайченки, Валерій Лобунець.

Капкан – ініціатор і «мотор» усього. Через «Саюдіс» він встановив живі зв'язки з багатьма політично активними громадянами – з Литви і не тільки, назбирав корисних телефонів і адрес, роздобув зразки установчих документів. Завдяки подиву гідній енергії Василя, ідея Товариства за неповних два місяці перетворилася на реальність.

Будучи Головою ініціативної групи, Капкан стане і Головою товариства, але в процесі керівництва зіштовхнеться з труднощами. Через рік він буде переобраний і, залишаючись у Громаді, час від часу поживляватиме її діяльність сміливими ініціативами.

Сергій Бекарюк давно проживав у Литві і добре знав її реалії. Не зв'язаний сімейними узами, мав достатньо вільного часу. Був «найпідкованішим» серед нас юридично. Роль Сергія на етапі становлення Товариства неоціненна. Попрацював він у Громаді коротко і плідно.

Зайченки з перших зібрань показали себе діловими та рішучими. Це проявиться і надалі – їхня сім'я займеться бізнесом і досягне в ньому чималих висот.

Микола Станович – перший або один з перших серед вільнюських українців, з ким Капкан поділився задумом про створення товариства. Як згадував потім Василь: «Усе почалося із зустрічі з Миколою в тихому університетському дворіку». Участь Миколи в ініціативній групі була значущою, але його піднесене поетичне світосприйняття дещо контрастувало з рутинною роботою, якою ми мусили попервах займатися. У майбутньому Микола буде посередником між Громадою і литовським письменництвом.

Лобунець, популярний у Вільнюсі актор Російського драмтеатру, надаватиме нашій заяві солідності.

А на мені, попри мою волю, одразу зав'язалося чимало справ, тож почав вважатися «правою рукою» Капкана.

Оскільки ніхто з нас досконало не володів литовською, немало прислужилася з перекладом дружина Капкана – Ар'яна. Вона, будучи на серйозному місяці вагітності, не раз героїськи здіймалася на пагорб Тауро, у Палац профспілок, де ми переважно зустрічались.

Крім щокількаденних засідань ініціативної групи, кожного тижня ми збиралися в загальному складі. Інформація ширилась і щоразу з'являлися нові люди. Чи не половину складали інженери, а решта – найрізноманітніших професій і занять: від вимученого ув'язненням і засланням греко-католицького священика до діючого підполковника радянської армії. Не бракувало гуманітаріїв, представників мистецтва різних напрямків. Помітним був високий (другий, після євреїв) рівень освіченості українців у Литві, хоча зустрічалися й люди робітничих професій.

Країни ці були трішки не такими, до яких я звик на батьківщині. Вони несли на собі відбиток тривалого перебування в прибалтійському середовищі – більшу інтелігентність, витриманість, вишуканість у одязі.

Перші зібрання проходили досить напружено, у «притиранні». Надто широким був ментальний спектр присутніх. Тиснуло на свідомість і те, що наша затія, звісно ж, відслідковується КГБ, відомим особливою «любов'ю» до всього українського.

Реєструватись було задумано при Литовському Фонді культури. Орієнтиром для Статуту та Програми стали документи вже існуючих у Вільнюсі товариств, а також українських організацій у Естонії і Латвії. Проте документи ці стрімко зістарювались. Так, у Статуті заснованого кілька місяців тому естонського Земляцтва говорилося, що воно керується принципом «демократичного централізму» (запозичення зі Статуту комсомолу). Для нас це уже виглядало смішним (хоч ми ще, слідом за іншими, написали, що прагнемо до «ленінських принципів вирішення національного питання»).

Створювати ми мали українське культурне товариство. А який сенс вкладати у поняття «культурна діяльність»? У маленькій ініціативній групі дали себе знати – актуальні й досі – загальноукраїнські проблеми.

Усі, крім Миколи і мене, були вихідцями зі східних регіонів. Для них саме спілкування українською було неабияким досягненням. Нам же хотілося чогось більшого.

У документах-зразках метою ставилося “відродження традицій”. А вони у нашого народу, тривалий час позбавленого належних умов розвитку – сільські й релігійні. Я мав переконання, що традиції повинні бути лише часткою того, до чого прагнути. Важливо дивитися й уперед. Жодна культура не може розвиватися ізольовано, і треба приділяти увагу загальнолюдським мистецьким досягненням. Намагатися робити внесок в українську, а через неї – у світову культуру. Ця, дещо ідеалістична, аргументація відіб’ється у Програмі.

Інше, що забрало найбільше часу і нервів – організаційна структура. Капкан, зокрема, наполягав: необхідною умовою для отримання права голосу при прийнятті рішень має бути володіння українською. Аби унеможливити російськомовним перехопити управління. Прецеденти, мовляв, уже траплялись.

Більшість членів ініціативної групи виступили проти обмеження прав неукраїномовних і врешті «переламали» Капкана. Наступна практика покаже слушність такого кроку. Немало тих, хто поділяв українські ідеї, але з різних причин не володів мовою, самовіддано й плідно працюватимуть у Громаді.

Урешті, після тривалих дискусій, на компромісах, документи було скомпоновано. Певний – не дуже довгий – час зайняв їх розгляд Фондом культури. Патріотично налаштовані литовці у владі прихильно ставились до утворень, подібних нашому. Адже ті мали послаблювати суперника «Саюдіса» – інтернаціональний рух за збереження цінностей Союзу «Vienybė-Единство-Jedność».

Тож 8 грудня 1988 року Українське культурне товариство, яке невдовзі перейменує себе у Громаду українців Литви, було офіційно зареєстроване...

1. Згідно перепису людності 1989 року в Литовській РСР проживало 44789 українців або 1,22% населення республіки (Трощинський В., Шевченко А. Українці в світі. – К.: ВД «Альтернативи», 1999. – С. 293). У Вільнюсі ж мешкало 13294 українців.
2. Найпомітнішою ГУЛ виявилася, у першу чергу, через те, що у Литві, головню у 1989-1991 роках, друкувалася переважна частина неформальної української преси, – коли в українських реаліях це було неможливо з політичних причин.

3. Крім Вільнюса, осередки, існували у Каунасі, Клайпеді, Шяуляї, Мажейкяї, Снечкусі (тепер Вісагінас).